

חזקה שהתבטלה וספק מתי א

א. המצב הרגיל שבו הולכים אחר חזקה הוא כשיש ספק האם מצב מסוים השתנה – הולכים אחרי החזקה וקובעים מכוחה שהוא לא השתנה¹. מה יהיה הדין אם השינוי ודאי והספק הוא רק בזמן השינוי? האם החזקה משפיעה גם אז ומורה לאחר את זמן השינוי ככל האפשר?

נתחיל את המסע במקורות שמלמדים שחזקה מורה לאחר את זמן השינוי. המשנה בכתובות עוסקת באישה שהבעל גילה לאחר הנישואין שהיא אינה בתולה, והספק הוא האם היא נבעלה לפני הקידושין² או לאחריהם. האישה טוענת שהיא נאנסה לאחר הקידושין והבעל חייב בכתובתה, ורבן גמליאל אומר שהיא נאמנת (כתובות יב):
הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת משארסתי נאנסתי (נאנסתי רק לאחר האירוסין ויש לי כתובה) ונסתחפה שדהו, והוא אומר לא כי, אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות (כי היית בעולה כבר בזמן הקידושין), רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת.

הגמ' מסבירה שיתכן שרבן גמליאל מודה שבדרך כלל טענת ברי אינה מוציאה ממון, וכאן טענת האישה אינה עומדת לבדה (שם):

עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם – אלא דאמרינן אוקמה אחזקה.

איזו חזקה מסייעת לטענת האישה? מסביר רש"י (שם):

אוקמה אחזקה – מספקא לן אשעת ארוסין אי בתולה הואי ונשתעבד לה למאתים אי בעולה הואי, העמד אשה על חזקתה ובתולה נולדה והך השתא הוא דאינסיסה אחר אירוסין.

הוכח מהגמ' שהחזקה משפיעה גם אם הספק הוא בזמן השינוי!

האישה הייתה בחזקת בתולה, המצב השתנה וספק מתי – לפני הקידושין או לאחריהם. החזקה מורה לאחר את השינוי ככל שאפשר, ולפסוק שהאישה הייתה בתולה בשעת הקידושין והבעל חייב בכתובתה³.

1. העמד דבר על חזקתו ואל תשנה את מצבו מספק – אם ידוע שאישה מותרת לבעלה, ויש ספק אם נאסרה, אל תאסור אותה מספק אלא תמשיך להעמיד אותה על חזקת ההיתר שלה.
2. אם האישה נבעלה לפני הקידושין הבעל פטור מכתובתה מדין מקח טעות.
3. ראייה דומה עולה מסוגיית כתובות ע"ה. שם מסתפקת הגמ' מתי נולד מום, לפני הקידושין או לאחריהם. עולה מהגמ' שחזקת הגוף מורה לדחות זמן לידת המום ככל שאפשר ולאחרו לאחר הקידושין.

 נסה להתווכח עם הראיה.

הגמ' אמרה רק שהחזקה מסייעת לטענת הברי ולא שהולכים אחריה לבדה.

ב. נמשיך למקום נוסף שממנו עולה מסקנה דומה. הלל ושמאי נחלקו בדינה של אישה הרואה דם, האם אנו חוששים שהדם יצא קודם לכך⁴ (גדה ב.):
 שמאי אומר: כל הנשים דיין שעתן, הלל אומר: מפקידה לפקידה (האישה טמאה מהפעם האחרונה שהיא בדקה), ואפילו לימים הרבה.
 הגמ' מסבירה את סברת שמאי (שם):

מאי טעמיה דשמאי? קסבר: העמד אשה על חזקתה, ואשה בחזקת טהורה עומדת. בהמשך הגמ' מובאים דברי רב הונא לפיהם גם הלל מודה עקרונית לסברת שמאי, והוא מחמיר רק לעניין קדשים ותרומה שבהם יש לנהוג חומרה מיוחדת (גדה ו):
 אמר רב הונא מעת לעת שבנדה - מטמאה בין לקדש ובין לתרומה.
 גם הלל מודה אפוא שמעיקר הדין יש להעמיד את האישה על חזקתה, והוא מחמיר רק לעניין קדשים ותרומה בלבד. והנה, גם כאן המצב השתנה כעת בוודאות, לאחר ראיית הדם, והחזקה מורה לאחר את השינוי ככל האפשר.

ג. רבותינו הראשונים דנו בשאלתנו סביב שאלת גבינה שנעשתה מחלב של בהמה שלאחר שנשחטה נמצאה טריפה. הספק הוא האם הבהמה הייתה טרפה כבר בזמן החליבה כך שהגבינה אסורה או שהיא נטרפה רק לאחר מכן והגבינה מותרת. הראשונים הביאו את דברי רבנו שמשון המתיר (רשב"א חולין יא):

דרוב בהמות כשרות הן וזו עכשו היא שנטרפה וכענין שאמרו בענין חזקה בכתובות (י"ב ב') גבי הכונס את הבתולה ולא מצא לה בתולים ובפ' המדיר (ע"ה ב') גבי מומין. הם לומדים מהגמ' בכתובות שהולכים אחרי חזקה גם לאחר ביטולה, והחזקה מורה לאחר את השינוי. בעל התרומה לומד זאת גם מהגמ' בנידה (ספר התרומה איסור והיתר עג):
 ובתשו' ר' שמואל נמי ראיתי שהתיר הגבינות מטעם חזקה דהשתא הוא דנטרפה... מ"מ תימה הוא דהיכן מצינו שיאמר העמד בהמה אחזקתה היכא שעתה אין החזקה קיימת דהא עכשיו נמצאת טריפה ודאי... וכן שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן מאי טעמא העמידנה בחזקת לא ראתה ועד עכשו היא טהורה וגם הלל לא פליג אלא בקדשים.

4. הדם מטמא מיד ברגע יציאתו אך לעתים הוא מתעכב בכתלים והאישה רואה אותו זמן מה לאחר שהוא כבר יצא וטימא.

ד. לאחר שנפגשנו עם מספר מקורות שמהם עולה שחזקה מורה לאחר את זמן השינוי, נמשיך למקור שממנו עולה אולי אחרת. נתבונן בסוגיה בקידושין שבה נעסוק עוד רבות בהמשך הדרך, ונקדים מספר הקדמות: הבת מוגדרת כנערה חצי שנה לאחר הבאת שתי שערות. בזמן הזה דינה כקטנה: האב יכול לקדש אותה והיא אינה יכולה להתקדש. הזמן הרגיל של הנערות הוא כאמור חצי שנה לאחר הבאת שתי שערות, אך לעתים היא מוגדרת כבוגרת קודם לכן, אם מתגלים בה 'סימני בגרות'. הסוגיה דנה בנערה שנמצא בה סימני בגרות בערב ואיננו יודעים האם הם היו קיימים כבר בבוקר. הספק משמעותי משום שהאב קידש אותה לראובן בבוקר והיא התקדשה לשמעון בערב: אם הם היו קיימים כבר בבוקר אז קידושי האב לא חלו, אך אם הם נולדו לאחר מכן, אז קידושי חלו וקידושיה לא. רב ושמואל נחלקו (קידושין עט):

איתמר: קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר, והרי היא בוגרת (ואיננו יודעים האם הייתה בוגרת כבר בשעת קידושי האב), רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו (ואומרים שהייתה בוגרת כבר בבוקר בעת קידושי האב, כך שקידושי אינם חלים), ושמואל אמר: חיישינן לקידושי שניהם (שהרי יש לנו ספק מתי סימני הבגרות נולדו וצריכה גט משניהם).

הגמ' דנה בזמן המחלוקת, ואומרת שלא יתכן שהם נחלקו בתוך שישה חודשים מהבאת שתי שערות, שכן לא יתכן שרב יכריע במקרה הזה שהיא בוגרת כבר בבוקר (שם):
אימת? אילימא בתוך ששה, בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו, השתא הוא דבגרה (הרי בתוך שישה חודשים היא בחזקת נערות ואין רב יפסוק בוודאות כנגד החזקה)!

לא יתכן אפוא שרב יפסוק בזמן הזה שהיא בוגרת בבוקר, שהרי היא בחזקת נערות ואין נכריע בוודאות כנגד החזקה. מה כן נפסוק בתוך שישה חודשים? אולי נלך אחרי חזקת הנערות ונאחר מכוחה את זמן השינוי ונאמר שהיא נהייתה בוגרת רק בערב ורק קידושי האב חלו ואין לחשוש לקידושיה? מדברי רש"י עולה שרב יודה שחוששים לקידושי שניהם במקרה הזה (שם):

בהא אמר רב הרי בוגרת לפנינו - הא כל אותן ששה חדשים בחזקת נערה היא עד שנכיר בסימני בגרותה, וכי בדקנוה בפניא (בערב) ואישתכחא בוגרת (ונמצאה בוגרת) מי יימר דצפרא נמי בוגרת היא ודילמא השתא הוא דבגרה.

דייק היטב בדברי רש"י: מה רב יפסוק בתוך ששה חודשים לדעתו?

ו'דילמא השתא הוא דבגרה', אך אולי היא היתה בוגרת כבר בבוקר, ויש אפוא ספק האם היתה בוגרת בבוקר או נערה, וצריכה גט משניהם, וכך פוסק השו"ע (אבה"ע לז, 1):

אם בתוך הששה חדשים של נערות קדשה אביה שלא לדעתה, והיא קדשה עצמה שלא לדעת אביה, ונמצאו לה סימנים, הוי ספק וצריכה גט משניהם.

ה. מהי סברת רש"י? מדוע הוא לא הולך אחר חזקת הנערות ומאחר מכוחה את זמן השינוי? בעל **שער המלך** רואה בפסיקה זו ביטוי לעמדה כללית לפיה אין ללכת אחר חזקה אם השינוי ודאי והספק הוא רק בזמנו (שער המלך אישות ג, יד):
ונראה דטעמו ז"ל דסבירא ליה דאף על גב דבעלמא אזלינן בתר חזקה וחזקה דאורייתא כדאיתא בריש חולין היינו דוקא היכא דלא איתרע חזקה, אבל היכא דאיתרע חזקה לא אזלינן בתר חזקה. והילכך הכא נמי אף על גב דאיכא חזקה דנערות, אפילו הכי כיון דאיתרע חזקה דהרי היא בוגרת לפנינו לא אזלינן בתר חזקה והוי ספק מקודשת.

מדוע רש"י אינו הולך אחר חזקת הנערות לפי דעתו?

הוא אינו הולך אחר חזקת הנערות משום שהיא התבטלה בוודאות, שהרי עכשיו היא בוגרת, וחזקה אינה מורה לאחר את זמן השינוי.

התבונן היטב בדברים. נסה להסביר בדרך אחרת את דברי רש"י.

אנסה להציע כיוון אחר: רש"י מודה שבדרך כלל חזקה מורה לאחר את זמן השינוי, וכפי שמוכיחות הראיות שלמדנו לעיל. אולם, חזקת הנערות היא חזקה שונה: חזקה היא מצב קבוע ויציב בעוד שחזקת הנערות היא רק שלב בתהליך, שלב בהתפתחות. בדרך כלל השלב מסתיים לאחר ששה חודשים ולעתים הוא מסתיים קודם לכן. ואולי נחזד: שלבים בתהליך מעצם טבעם אינם חזקה אמיתית. חזקת הנערות היא בעצם רוב: בדרך כלל הבת נהפכת להיות בוגרת רק לאחר ששה חודשים. אולם, כשאנו רואים שהבת הזו שונה, שהיא יצאה מכלל הרוב וסימני הבגרות בוודאי נולדו בה קודם לכן, אז ודאי צריך לחשוש שהסימנים נולדו כבר בבוקר ולכן חוששים לקידושי שניהם!

ו. המשימה שניצבה בפני בעל שער המלך וההולכים בדרכו היא כמובן ההתמודדות עם הראיות שראינו לעיל, ונתבונן בראיה מנידה: המצב שם השתנה, שהרי האישה טמאה לאחר ראיית הדם, ובכל זאת הולכים אחרי חזקת הטהרה ומאחרים מכוחה את זמן השינוי, ופוסקים שאין לחשוש לכך שהדם יצא לפני שהאישה ראתה אותו. כיצד נסביר

זאת לפי דרכם? נלמד את דברי בעל המחנה אפרים ההולך בדרכו של שער המלך (אישות סימן ג):

וכי אמרינן בריש חולין דאזלינן בתר חזקה היינו היכא דלא איתרע חזקה, וההיא דאיצטריכו לומר ברפ"ק דנידה... היינו טעמא משום דנהי דאשה איתרעא טהרות מי איתרעו.

מהי תשובתו של בעל המחנה אפרים?

הספק נוגע לטהרות שבהן האישה נגעה לפני שראתה את הדם⁵, וחזקתן לא השתנתה בוודאות ולכן ניתן ללכת אחריה. הקושי בתשובה זו הוא שהגמ' אומרת שהולכים אחר חזקת האישה, והיא לא מזכירה את חזקת הטהרות⁶, ומשמע שדי בחזקת האישה לכשעצמה בכדי לאחר את זמן השינוי.

אנסה אפוא להציע תשובה אחרת: המצב הבסיסי והמהותי של האישה הוא טהרה, חזקת טהרה. נכון שהאישה ראתה דם, אך כשאנו באים לחשוש שמא הדם יצא מהמקור וטימא אותה קודם לכן ורק התעכב בין כתלי הרחם – באה חזקת הטהרה המהותית ואומרת לנו שלא לחשוש לכך, והאישה טמאה ויוצאת לזמן מה ממצבה המהותי רק לאחר ראיית הדם ולא קודם לכן. מצב זה אינו דומה לחזקת הנערות שהתבטלה באופן מוחלט לאחר שהאישה בגרה, ולכן אין בכוחה עוד להשפיע ולאחר את זמן השינוי.

לסיכום, נלמד את דברי האנציקלופדיה התלמודית, שמסכמים את עמדת שער המלך והמחנה אפרים ומוסיפים דברים נוספים (אנציקלופדיה תלמודית כרך יג, חזקה ב (דמעיקרא) [המתחיל בטור תקו]):

ויש מוכיחים בדעת ראשונים שחולקים על עיקר דבר זה וסוברים שכיון שאנו רואים עכשיו שיצא הדבר מחזקתו, שוב אין אנו מעמידים גם בזמן שעבר על חזקתו... וכן באב שקידש את בתו בתוך ששה חדשים שבין נערות לבגרות ואחר כך קידשה היא את עצמה ונמצאת בוגרת לפנינו, סוברים שחוששים לקידושי שניהם, ואין מעמידים אותה על חזקת נערה (ופוסקים שרק קידושי האב חלו), מאחר שעתה היא בוגרת ודאית לפנינו, ואין הספק אלא על הזמן שבו יצאה מחזקתה, הורעה חזקתה ואין מעמידים עליה.

5. שהרי היא עצמה ודאי טמאה כעת, וההשלכה של השאלה מתי נטמאה היא לגבי הטהרות שבהן נגעה.

6. ועוד שכלל לא פשוט שיש משמעות לחזקת הטהרות, שהרי האישה ודאי נגעה בהן והספק הוא באישה ולא בהן, וראה בדף 'חזקה ושורש הספק' את שיטת הראשונים שהחזקה צריכה להיות בשורש הספק, ולא הולכים אחרי חזקת הטהרות במצב של מגע ודאי בטהרות וספק אם הנוגע טמא.

וחזקת בתולה וחזקת שלימה, בלי מומים, שהולכים אחריהן אפילו כשיצאו מחזקתן, הרי זה לפי שחזקות אלו עדיפות יותר, שהן באות גם מכח הרוב, שרוב נשים בתולות הן ואין בהן מומים.

ואותה שאמרו באשה שראתה דם שאינה מטמאה חולין למפרע, אין זה מפני שמעמידים אותה בחזקת טהורה, שהרי היא טמאה לפנינו, אלא מפני שמעמידים את הטהרות שנגעה בהן על חזקתן, או שאין הטעם משום חזקה כלל, אלא לפי שאילו כבר יצא הדם מן המקור היתה מרגישה, או שאילו כבר יצא הדם מן המקור היה יוצא לחוץ ולא היו מעמידים אותו כותלי בית הרחם.

חזקה שהתבטלה וספק מתי ב

א. הגמ' בחולין דנה במקור לכך שהולכים אחרי חזקה (חולין י:):

מנא הא מלתא דאמור רבנן אוקי מילתא אחזקיה? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, אמר קרא (בנגעי בתים): ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים, דלמא אדנפיק ואתא (עד שיצא הכהן מהבית והסגיר אותו) בצר ליה שיעורא (נחסר הנגע, כך שהבית היה טהור!) אלא לאו משום דאמרינן אוקי אחזקיה (ומעמידים את הנגע על חזקתו).

והנה, בנגעי בתים הולכים אחרי חזקה להחמיר, לטמא את הבית², אך כיצד ניתן ללמוד מכאן שהולכים אחרי חזקה להקל? **תוספות** דנים בשאלה זו (תוספות רא"ש שם): אלא משום דאמר' אוקמיה אחזקה. ואין לומר משום דשאני הכא משום דאזלינן לחומרא, דמדאורייתא אין לחלק, ועוד דאף לקולא משכחת לה שהרי הנכנס לבית (בימי ההסגר) שורפין קדשים על מגעו ומביא קרבן אם נכנס למקדש וקא מייתי ספק חולין לעזרה³.

התוספות שואלים שאלה נוספת על הדרשה: איך אפשר ללמוד מכאן שהולכים אחרי חזקה גם כשיש ריעותא, כשיש סיבה להסתפק, הרי אין סיבה לחשוש שהנגע חסר (שם): אבל קשה דתינח היכא דליכא ריעותא (מובן כיצד ניתן ללמוד מהנגע), אבל היכא דאיכא ריעותא כגון סכין שנמצאת פגומה וכן אחד משנים שנטמא ודאי ברה"ר (ולא יודעים מי דמטהרין שניהם מטעם חזקה כהאי גוונא מנלן דאזלינן בתר חזקה.

עונים **התוספות** (שם):

וי"ל דהכא נמי יש ריעותא גדולה, דאף על גב דאישתכח שחסר לאחר שבעה אפילו הכי לא מטהרים למפרע כל אותם שנכנסו לבית בימי הסגר (ולא חוששים שהנגע נחסר עוד לפני ההסגר, ואפילו שראינו שנחסר לאחר ההסגר).

מהי תשובת התוספות? חזור לשאלה האם הולכים אחרי חזקה גם לאחר שינוי ודאי, ומאחרים מכוחה את השינוי, והבא מדברי התוספות ראייה!

---

1. שהרי אם הנגע נחסר לפני ההסגר של הכהן, הבית טהור שבעת ימי ההסגר.
2. שהרי הספק הוא שאולי הנגע נחסר לפני ההסגר והבית טהור, וההליכה אחרי חזקה היא להחמיר – מעמידים את הנגע על חזקתו והבית טמא!
3. הנכנס לבית טמא ועליו להביא קרבן אם נכנס למקדש בטומאתו, ואם היה כאן ספק לא היה מובן כיצד הוא יכול להביא קרבן, והרי אולי הוא מביא חולין לעזרה, אלא שאין כאן ספק בשל החזקה, ומכאן שהולכים אחרי החזקה גם להקל.

המקור לחזקה עוסק אפוא לפי התוספות במקרה של שינוי ודאי, והחזקה מורה לאחר את השינוי, ונלמד את הדברים באנציקלופדיה התלמודית (אנציקלופדיה תלמודית כרך יג, חזקה ב (דמעיקרא) [המתחיל בטור תקו]):

וכתבו ראשונים שכשם שלמדים עיקר דין החזקה מנגע, כך למדים משם אף בחזקה שנשתנתה לומר עכשיו נשתנתה, שכן בית שהיה בו נגע והסגירו הכהן, ואחר ימי ההסגר נמצא שהוא חסר ואין בו כשיעור נגע, כל אלו שנכנסו לבית בימי ההסגר אין מטהרים אותם למפרע, שמעמידים את הנגע על חזקתו ועכשיו הוא שנתחסר.

ב. אולם, בניגוד לדברים אלו, מדברי תוספות בשני מקומות אחרים עולה שאין הולכים אחרי חזקה במצב של שינוי ודאי. נקדים: אישה שנבעלה על ידי אדם שאסור לה להתחתן עמו מוגדרת כ'זונה' – אסור לה להתחתן עם כהן, וכן אסור לה לאכול בתרומה. ביאת קטן פחות מבן תשע שנים אינה נחשבת ביאה ואינה פוסלת אותה. המשנה מזכירה ספק בן תשע, 'ספק שהוא בן ט' שנים ויום אחד ספק שאינו', ורוא מפרש שהמשנה עוסקת בביאת ספק בן תשע פסול ופוסקת שהוא פוסל כבן תשע ודאי. **התוספות** שואלים על כך: מדוע שלא נעמיד את הקטן על חזקתו ונפסוק שהוא היה קטן בשעת הביאה (יבמות סח):

ואם תאמר וספק בן ט' היאך פוסל בביאתו נוקמיה אחזקה קמייתא דהוה פחות מבן תשעה ונוקי איתתא בחזקת כשרות ויש לומר דהכא כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן תשעה אף על פי שהיה ספק כשבא עליה לא מוקמינן ליה אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר השתא שהוא ודאי בן תשעה דחזקה קמייתא איתרע ליה (שהרי עכשיו היא ודאי התבטלה).

מהי תשובת התוספות? הוכח מתשובתם שאין הולכים אחרי חזקה שהתבטלה!

היא אסורה אם בשעה שהבועל בא לפנינו הוא בוודאי בן תשע. איננו הולכים אחרי חזקת הקטנות משום שהיא התבטלה, 'דחזקה קמייתא איתרע ליה'. עולה מדבריהם לכאורה כפרשנותו של שער המלך והמחנה אפרים לדברי רש"י: אם השינוי ודאי החזקה אינה מורה לאחר אותו.

ג. נמשיך למקום נוסף שבו עולה מדברי התוספות אמירה דומה. הגמ' בגיטין דנה בטעם התקנה לכתוב את זמן הגירושין בגט. רבי יוחנן סבור שהטעם הוא החשש 'שמה יחפה על בת אחותו' (גיטין יז):

איתמר: מפני מה תיקנו זמן בגיטין? רבי יוחנן אמר: משום בת אחותו.

מסביר רש"י (שם):

משום בת אחותו - והיא אשתו ושמה תזנה תחתיו וחס עליה שלא תחנק וכותב לה גט בלא זמן ונותן לה וכשמעידין עליה בבית דין מוציאה גיטה ואומרת גרושה הייתי ופנויה באותה שעה.

החשש הוא שמא הבעל יכתוב לה לאחר שזנתה תחתיו גט ללא זמן, גט שיאפשר לה לטעון שזנתה לאחר הגירושין ויציל אותה. התוספות דנים בשאלה כיצד הגט היה יכול להציל אותה: מאחר שאיננו יודעים מתי היו הגירושין, מדוע שחזקת אשת איש לא תאחר את זמן הגירושין וממילא הגט לא יעזור (שם):

דלא אמרינן אוקמה אחזקת אשת איש והשתא הוא דאיגרשה (אחרי הזנות) כיון שהיא גרושה לפנינו, ועוד אדרבה אוקמה בחזקת כשרה שלא נבעלה כשהיא אשת איש.

מהי תשובתם הראשונה של התוספות? הבא מכך ראייה לעמדת שער המלך והמחנה אפרים!

האישה הייתה בחזקת אשת איש, המצב השתנה וכעת היא גרושה ואיננו יודעים מתי הוא השתנה. אומרים התוספות: מאחר שהחזקה ודאי התבטלה היא אינה מורה לאחר את זמן השינוי, 'כיון שהיא גרושה לפנינו'.

וכך מסכמת הא"ת את ההבנה הזו של דברי התוספות (אנציקלופדיה תלמודית כרך יג, חזקה ב (דמעיקרא) [המתחיל בטור תקו]):

ויש מוכיחים בדעת ראשונים שחולקים על עיקר דבר זה וסוברים שכיון שאנו רואים עכשיו שיצא הדבר מחזקתו, שוב אין אנו מעמידים גם בזמן שעבר על חזקתו, כגון אשה שהיא גרושה לפנינו, ויש ספק אימתי נתגרשה אין מעמידים אותה לשעבר בחזקת אשת איש ולומר עתה הוא שנתגרשה. וכן קטן הפוסל אשה בביאתו לכהונה, ויש ספק אם היה בן תשע שנים שביאתו ביאה או לא, ועכשיו כשבא לפנינו הוא ודאי בן תשע, אין מעמידים אותו על חזקתו הראשונה לומר שהיה קטן, כיון שעכשיו כבר יצא מחזקתו.

חשוב מה היחס בין דברי התוספות בחולין על הנגע שנחסר לאחר שבעה ובין דבריהם ביבמות ובגיטין? אתה חושב שהדברים סותרים? נסה ליישב!

ד. הט"ז הלך בדרך ביניים. הוא דן באדם ששומע שאחד מקרוביו נפטר ואינו יודע מתי - במהלך השלושים יום האחרונים כך שעליו לנהוג אבלות כדין 'שמועה קרובה', או לפני כן והוא צריך לנהוג אבלות רק יום אחד, כדין 'שמועה רחוקה'. הט"ז מקל ופוסק שעליו

לנהוג אבלות יום אחד בלבד⁴. הוא מביא עמדות שמחמירות מכוח חזקת החיים של המת שמאחרת את זמן מיתתו (שצז ס"ק ב):

אך מטעם חזקה נראה לי להחמיר דתנן בפ' כל הגט המביא גט והניחו זקן או חולה נותנו לה בחזקת שהוא קיים כו' והביא הרבה דינים שהולכי' בטר חזקה על כן יש לומר העמד המת על חזקתו (על חזקת החיים שלו שמאחרת את השינוי) **והשתא הוא דמת, ולא החליט הפסק ומסיק לבסוף דאין לו ראייה ברורה לא לחיוב ולא לפטור. ובתשו' מהר"י ן' לב פסק לחיוב** (לנהוג אבלות כדין שמועה קרובה ולתלות שהוא נפטר בשלושים יום האחרונים) **מכח ההיא דפ' כל הגט שזכרתי וכן פסק מ"ח ז"ל כאן.**

המהר"י בן לב והב"ח פסקו שהולכים אחרי חזקת החיים, מאחרים מכוחה את זמן המיתה, וקובעים שהוא נפטר בשלושים יום האחרונים. **הט"ז** חולק וסובר שאין ללכת אחרי חזקת החיים לאחר המיתה (שם):

דעד כאן לא אמרינן פרק כל הגט דמוקמינן ליה בחזקת חי אלא כל שלא ידענו עדיין שמת מה שאין כן בהנך תלת מילי דהשתא ודאי מת שפיר אמרינן דכבר היה מת.

ניתן היה להבין שהטעם לכך הוא שלדעתו אין הולכים אחרי חזקה שהתבטלה, אך **הט"ז** סבור שבדרך כלל כן הולכים אחרי חזקה שהתבטלה ומאחרים מכוחה את השינוי, והוא מחלק בין שני מצבים (שם):

ואין להקשות מאי שנא משאר חזקות שאמרינן חזקה אפילו בכהאי גוונא כגון במקוה דפרכינן בריש נדה דנימא השתא הוא דחסר וכן בסימן פ"א לעיל בגבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצאת טרפה דאמרינן השתא הוא דנטרפה וכן בהרבה דוכתי, נלע"ד לומר דשאני במיתה דכל חי עומד למות והוא מועד לכך בלי ספק על כן שפיר אמרינן דודאי כל זמן שאינו מבורר שמת אמרינן עדיין חי הוא, אבל כשמבורר שמת אזלא החזקה לענין שנאמר דהשתא הוא שמת דאדרבה אמרינן שמעיקרא היה מת כיון שעמד לכך... וכיון שזכינו לזה נימא גם כאן דאין חייב להתאבל מכח ספק מחמת החזקה דאין לך לומר השתא הוא דמת דוקא ועל דברים אלו סמכתי עצמי ופסקתי הלכה למעשה כן שאין חיוב אבילות על זה הספק.

מהי תשובתו של הט"ז? מהו חילוקו?

הט"ז מחדש שחזקות שוודאי יתבטלו בעתיד, כחזקת חיים 'דכל חי עומד למות והוא מועד לכך בלי ספק', אינן משפיעות לאחר ביטולן. הולכים אחרי חזקה שכזו רק כל עוד איננו יודעים שהיא התבטלה, אך אם אנו יודעים שהיא התבטלה, איננו מאחרים מכוחה את זמן השינוי.

4. וזאת בגלל שמקלים בספקות באבלות.

חזור אל דברי התוספות ביבמות⁵, ונסה לתרץ לאור חילוקו של הט"ז!

כך כותב רבי עקיבא איגר (שו"ע יו"ד טו):

ויש לי להביא ראיה להט"ז מדברי תוס' יבמות... ודבריהם סתומים בתירוצם שם דמה מהני דעכשיו הוא בן ט' לפנינו הא בכל החזקות אף דאתרע לפנינו אמרינן השתא הוא דאתרע, ולהט"ז ניחא דחזקת קטן עומד להסתלק בזה לא אמרינן אוקמי אחזקה היכי דאסתלק בפנינו.

ה. נשוב לסיום לגבינות שנעשו מחלב של בהמה שנמצאה טרפה, כדי להשלים יותר את התמונה. כאמור, הדעה המרכזית היא שהולכים אחרי חזקה שהתבטלה, והיא מאחרת את השינוי, ולכן תולים שהבהמה נטרפה סמוך לשחיטתה והגבינות כשרות. אולם, הרשב"א הגביל את הדבר (חולין יא):

ומיהו הני מילי (שהגבינות כשרות) בטרפות שאפשר לומר דהשתא סמוך לשחיטה ממש נולד בה, אבל ודאי בטרפות סירכא (שנעשות בתהליך של כמה ימים) או טרפיות אחרים שא"א לתלותם בשעת שחיטה, בהא ודאי אסורין דהא א"א לך לומר בה העמידנה על חזקתה דהא ודאי נפקא לה מחזקתה ואי אתה יודע מתי נטרפה ומתי יצאה מחזקתה וכיון דודאי יצתה מחזקתה ואי אתה יכול לברר מתי ולא לתלות בזמן ידוע אוסרין אותה למפרע. וכענין שאמרו בנדה (נ"ו א') גבי כתמים שהאשה טמאה משעת כבוס, כיון דכתם זה יבש ועל כרחך לא ראתה עכשו אלא מכבר, ולא אמרינן בה העמד אשה על חזקתה ולא נחזיקנה בטמאה למפרע אלא בכדי שיוכל הכתם להתיבש, אלא אמרינן בשעת כיבוס ראתה.

וכך פוסק השו"ע (יו"ד פא, ב):

גבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצא טריפה, אם הוא טרפות שאפשר שלא אירע לה אלא עתה, כגון ניקב קרום של מוח וכיוצא בו, מותרת, דאמרינן השתא הוא דנטרפה. אבל אם ידוע שקודם שחלבה נטרפה... או הוגלד פי המכה שבידוע ששלשה ימים קודם השחיטה היה, כל הגבינות שנעשו מחלבה, אסורות.

הסבר את חילוקו של הרשב"א.

מתי הולכים אחרי חזקת הכשרות של הבהמה ומאחרים את השינוי? רק כשניתן לתלות שהבהמה נטרפה סמוך לשחיטה. אך אם בכל מקרה היא נטרפה מספר ימים לפני השחיטה, אז מאחר ובכל מקרה מוציאים אותה מחזקתה, אי אפשר להגביל את הדבר ואין הולכים אחרי החזקה כלל.

5. דברים שעומדים כזכור בסתירה לדבריהם בחולין.

אולם, הפוסקים האשכנזים חלקו על כך, וסברו שהולכים אחרי החזקה גם במצבים שכאלו. הם דנו במקרה שבו הבהמה נשחטה ונמצאה טרפה והפצע שהטריף אותה היה יבש, 'הוגלד פי המכה', דבר שמעיד שעברו שלושה ימים מאז נטרפה. החלב שנחלב בשלושת הימים הסמוכים לשחיטה ודאי פסול, אך הם מכשירים את החלב שנחלב לפני כן (סמ"ק רא):

והשוחט בהמה ונמצאת טרפה ועשו ממנה גבינות אם הטרפות מסירכא או הוגלד פי המכה כל הגבינות האחרונות של שלשה ימים קודם שחיטה אסורין, וכן הוגלד פי המכה של מחט, אבל של לפני ג' ימים מותרין ושאר טריפות מותרות. וכך פוסק הרמ"א (שם):

הגה: מיהו בהוגלד פי המכה אין לאסור רק הנעשה ממנה תוך ג' ימים, אבל מה שנעשה מחלבה קודם לזה, שרי (סמ"ק והגהות מיימוני ומהרא"י בהגהת ש"ד ואו"ה כלל מ"ט ואגור).

וכך מסביר הט"ז את המחלוקת (שם):

כל הגבינות שנעשו מחלבה אסורות. הטעם דלא שייך כאן חזקה דהיתה כשירה עד השתא, דכיון דעל כל פנים תוך ג' ימים סמוך לשחיטתה היתה טרפה יצאת מן החזקה ואסרינן למפרע עד עולם. ורמ"א שכ' בהג"ה מיהו בהוגלד פי המכה כו' חולק על המחבר וסבירא ליה כרשב"ם והגה שבשערי דורא וסמ"ג, ונראה לי טעם שלהם דכל שאפשר לנו להעמיד על החזקה אנו מעמידים, והלכך בהוגלד אין לאסור רק תוך ג' ימי' שאז אי אפשר להעמיד על החזקה, אבל קודם לזה מותר מטעם חזק'.

הסבר את שתי העמדות.